

1/2018

январь-февраль

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛІ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

Дагъустандин гележег

«Кард» кхъенач вахт амаз
Амукъна вун къам чухваз.
Вунни я чаз жуванди,
Вал вил ала журналдин.
Гъат вахтунда суракъда,
Лувар квай «Кард» агакъда,
Къуват жеда ви руьгъдин,
Хва жеда вун тарифдин.

Къубъд

Кардик ква къубд, рекър кутаз живедин,
Лацу дагълар куклушар я къеледин.
Маргъал к1ват1из къив гузавай саврухри
Аяларни ухшар хъанва алухриз.

Кардик кутаз конъкиярни алерар,
К1уртар алаз, шадвал аваз вилера,
Аяз—ханум, аяз—буба расзава,
Гъилерикай живед пилте к1вахъзава.

Пенжердава дидеярни бубаяр,
Жанавурдал хъуьрез алай убаяр.
Гъейранвализ сик1рен яргъи тумунал,
Магъарада авай севрен капунал.

Пилтеярни, цавай къвезвай гъетер хъиз,
Аватзава, алчуд хъанвай симер хъиз.
Къаткизава нур чук1уриз уьтери,
Гимишар хъиз цал эцигиз хъуьт1ерин.

Мурк1арини муьгъ кутунва вац1арлай,
Живедавай чил лацу я цаварлай.
Гъвеч1ибурун бахтлу рик1ел гъам алач,
Вири шад я, чилел лацу гам ала.

Галтад жезва елкадаллай сирсилар,
Чи балайрин артухариз гуьгъуьлар.
Таран пуна савкъатарни кими туш,
Абур гъеле хъуьт1уь гъанвай вири туш.

Вилик кума гъам къуьлер, гъам манияр,
Бес къадар я ц1ийи йисан майилар.
Гъич са касни амуькдач рик1 дарихдиз,
Рази я чун алай хъуьт1уьн къилихдал.

Тъаким Къурбан

Етим Эмин-Аялриз

2018-йисуз чи чӀехи зари Етим Эмин дидедиз хъайидалай инихъ 150 йис тамам жезва. Адакай сифте малуматар аялриз хуьрерин ва шегьеррин бахчайра чир жезва. Месела, и жигъетдай Гъепцегърин бахча чешне яз къалуриз жеда. Адан зеведиш Фарина Исмаиловади вичи кӀватӀнавай ва теждрибада менфят къачузвай лезги халкъдин махар ва манияр, зарийри (Е.Эмина, С.Сулеймана, Х.Тагъира, А. Саидова, И.Къадимова, Х.Хаметовади, М.Алиди, Абд.Исмаилова) тӀебиатдикай, гъайванрикай, адетрикай кхъенвай куьруь эсерар Педагогикадин институтдиз вахгана, мили бахчаяр патал акъатай ктабдик кутуна.

КӀвенкӀвечи бахчайрин теждрибадикай менфят къачуна, Етим Эминаз талукъ са тарсмашгъулат фикирдиз гъин:

Тербиячиди вичин дестедин столдал ва кӀекрен шикилар эцигда, аялар кӀватӀда ва абуруз лугъуда:

– Къе, чан балаяр, чаз Эмин буба ва адан кӀек мугъман хъанва...

Аялар, чпин рахунар акъвазарна, тажуб хъана, гагъ чӀулав чуру квай къужадиз, гагъ яру жагъани къацу тум квай кӀекрез килигда.

– Ибуба, балаяр сагзаф, гзаф йисар идалай вилик яшамиш хъайи зурба инсан, шиирар кхъидай зари Етим Эмин я, адан шиирар инсанри кӀватӀ хъувуна, ихътин ктабар акъуднава, – шаирдин «Дуьнья гъей!» ва я масса

ктаб къалурда. – Эмин бубадиз аялар гзаф кӀандай. Адаз къве руш авай: Къисханум ва Муслимат. Бубади чӀехи рушаз чуьнгуьр ягъиз чирнай, гъвечи рушаз «Бубадин кӀус» лугъуз эвердай. Ам гъаятдал къуншийрин аялрихъ галаз туп-лаш къугъвадай, абурни галаз тамуз некъияр кӀватӀиз фидай... Заридиз тӀебиат, къушар, гъайванар гзаф кӀандай...

– И кӀекре инал вучзавайда я? – хабаркъунмумкин яса аялди. Ихътин суал тахъайтӀа, ам тербиячиди вичи эцигда ва жаваб гуда:

– И кӀекре пакамахъ фад уь-уьяр ягъзавай ва начагъзавай Эмин буба ахварай авудзавай... Квез куь бадейри, бубайри лагъана жеди, чи халкъдихъ ихътин чӀалахъ хъун ава: кӀекре гъарагъайла, мугъман къведа, лугъуда...

– Я, я! – тесикъарда аялри.

– Керекулди гъарагъайлани, – рикӀел хкида сада.

– Дуьз, аферин, – гъахътин чӀалахъ хъунни ава: керекулди варцелай гъарагъайла, кӀвализ мугъман къведа, лугъуда лезгийри. Гъавиляй гъарагъай керекулдиз ихътин жаваб гузва: – Мугъман чаз, са киле мух ваз! – «киле» ва «мух» гафарин гъавурда твада.

Аялри шадвилерда.

Тербиячиди кап яна, десте секиарна, лугъуда:

– Етим Эмина вичин ахвар хазвай кӀекриз икӀ лугъузва, – ктабдай шиир кӀелда:

Вуж жеда зи азиз мугьман,
На гьарайиз икьван, эй кІек?
Ваз кьурбанд хьуй зи ширин чан,
Тахт гвачни вав кьакьан, эй кІек!

«Тахт гафунин гьавурда твада.

Шиир кІелун давамарда:

Ви ажайиб сес акьатна —
Зун ахварай фад аватна.
Дуьньядлай ви ван алатна,
Тазвач на зун пашман, эй кІек.

Цийи ва четин гафарин (ажайиб,
дуьнья, пашман) гьавурда твада.
Шиир кІелун куьтягда:
Етим Эмин рахазава,
Кьве вил рекьел алазава...
За вавай мад жузазава:
Вуж я азиз мугьман, эй кІек?!

Четин цІарцІин («Кьве вил рекьел
алазава») гьавурда твада.

Бахчадин чІехи дестейра тербия
кьачузвай аялриз Етим Эминан
«Кьах тІуьр кац», «Тумаць яц» ва
маса шиирарни кІелиз жеда.

Куь тарс-машгьулат, гьуьрметлу
тербиячи, мадни итижди хьурай!

Хайбиче Халметова

Сифте гъарфар, сифте кваквар...
Тарифзава хзанди,
Аквазва вун цуьк хъиз марвар,
Зи багъади, масанди.

Дуьшуьз жеда ваз и чилел
Туькьуьл тарсар гудайбур,
«Къардаш» лугъуз, вугай гъилел
ЦукI эцигна кудайбур.

Шегъреярни майданарни
Къадай чIулав къуватар,
Гуз тадач гъич игъсанарни,
Теклифдайбур гъурбатар.

Къурабадин вири девлет
Чантадавай кIусар я.
Ви сифтени ви гележег
Куьре, Дербент, Къусар я.

Къурабадиз, чир хъухъ, хтул,
Ватан жедач, къул жедач,
Жедач адахъ бубадин сур,
Вич экъисай кIул жеда.

Чаз гамунин гишир туна
Хъфена чи дидеяр.
Сифте кутур жигъир туна
Къалурдай чи бинеяр.

ТIварни туна залан нагъвни
Фейи чпин хъуькъвелей,
Чимел юкъуз экуь рагъни
Тефий лугъуз рикIелей.

ЦицIиб хъиз я вун, зи шараг
ЭкъечIнавай какадай.
АлакьдатIа валай яраб
Къил акъудиз пакадай?..

Хъвазва вуна чи вацIун яд,
КIир—кIир ийиз хъуьреда.
Самур вацIун сад я чаз дад
Къубадани Куьреда.

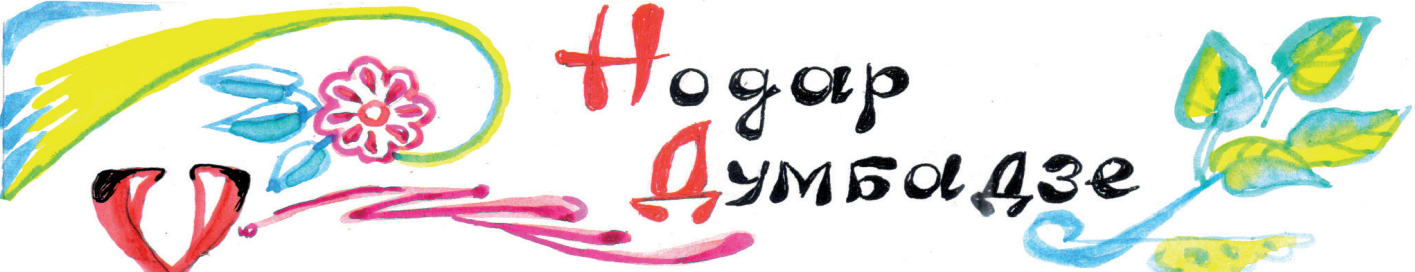
ЧIехи хъана, ваз гамунин
Гишир кIелиз чир жеда,
Ви манидин гъар гъарфуна
Хайи чилин сир жедап.

А чили вун хуьда, бала,
Къужахди хъиз дидедин.
КIвачи чил къаз фида бала,
Гъам я метлеб эбеди,
Дидедин!

Вун ви чилин иеси я,
Къекъвераг туш
КІусар кІватІдай чанта гвай.
Чил хуьн бубайрин веси я,
Къаст тайиндай
Вахт атанва ранда гвай.
Вилик фенва девиррин кам.
АлукІ чекме,
Акъуд кІвачер шаламдай.
Дагъдин вацІ я уьмуьр, туш кІам
Къе секин я,
Къамир а кар уламдай.
ЦІузни вацІуз чидач инсаф,
Хъуьреда вахт
Ихтибариз хъайидал.
Артух жезва несилрин сан,
На ви буржар
Тамир жува хайидаз.
Къилин буржи руфун далу
Яз къур касдин
ТІвай амуькда небгет яз,
Сифте чилиз ягъа пару,
Амай гафар-чІалар
ГъакІан хкет я.
Айиб кар туш чешне къачун
Къуншидилаь
Тежрибадиз вине тир.
Регъят кар я тегъне къачун
Къуншидилаь
Тежрибадиз вине тир.
Регъят кар я тегъне къачун
Четин кар я
Жуван чил хуьн бине тир.
Вафасузвал хкянатІа
Къабулдач вун
Хуьруьни гъич белед хъиз
Вафалувал хкянатІа
Хуьх жуван чил
Жуван хайи велед хъиз.

Нодор Думбадзе Хазарула

Зи рикIеллама, сифте яз зун тарцихъ галаз зи цIукъуд йис тирла рахана. Зи бадедин хъиз, тарцин яшарни пудкъад йисалай алатнавай. Тар ичинди, тIварни адан Хазарула тир.

Виликра бадеди гъар хъуьтIуьз Хазаруладин ичер Тифлисдиз гъидай. Ам пакаман сад лагъай поездда аваз шегъердиз къведай ва вокзалдилай, чинив яр къекъифна, цукверин кIунчI хъиз, хуьруьн верцIи ниэр галаз, чи кIвализ къведай. Зун ада къужахламишдай ва кIевиз хурув агуддай, ахпа зи месик къайи, гъуд къван авай, са акъван виле къан тийидай хътин ич вегъидай ва лугъудай:

— Яхъ кван, чан бала, им чи гъаятдавай Хазаруладин савкъат я. Ам михъиз биришри къуна агаж хъанватIани, адан ичинилай ширин нямет авач. Неъ, чан зи къизил, къуй ви вири дердер—къамар захъ галаз суруз хъфий...

Ичер рикIивайни тIеамлубур тир.

Дяве къарагъай чIавуз зун хуьруьз бадедин патав хъфенай ва ина зун Хазаруладихъ галаз таниш хъанай. Ам чехир хуьзвай чилин кIвалин — маранидин къилелай хкаж хъанвай, — атир чукIуриз, инлай-анлай куквари тIуьнваз ва къуру хъанваз, амма гъеле такабурлуди, иерди, къуватлуди яз амаз, гегъеншдиз вичин хилер къуд патахъ ахъайнаваз. Адан хилерикай

гъвечIи ва чIеми кавчаяр, гъешер ва гичинар куьрсарнавай, амма, гъайиф хъи, заз чир хъайивал, чи Хазарулади цукъ хъийизмачир ва емишар гъизмачир.

Садра яхцIурни къвед лагъай йисан фад алукъай гатфариз бадеди зун экв ахъа жез-тежез ахварай авудна. Адан гъиле, уьлгуьч хъиз, хци, нур гузвай нажах авай.

— Вахъ вуч хъанва, я баде, — къасухдай шел-хвалдай амаларна за, — ваз зун рекъиз кIанзавани?

Зун яргъандик чуьнуьх хъана.

— Гъун кван садра, кIамашвилер мийир, ламран хва! — рикIивай гъарайна бадеди. — Вун яб къуна чарпайдилай ял тавунмаз къарагъ! Къарагъна, къилевай са кар-кеспи ая...

— Икъван фад ваз вуч кIвалахар авайди я?! — хъел атанвай заз. — Ви рикIик вуч ква?

— Къуй итимдин гъил вуч ятIа чир хъурай, тахъайтIа адаз зун са къвяйни аквазвач, — атIугъна, мурмурзавай бадеди.

— Вун никай рахазва, я баде?

— Эгъ, хаму шаркIунтI! На ви зарафатар закай мийир, ван къвезвани ваз?

— Къарагъзава зун, баде чан, къарагъзава. Анжах ихтилат никай физвайди ятIа, зун гъавурда тур, — жаваб гана за ва парталар алукIиз эгечIна.

— Никай, никай — Хазаруладикай!

Я ягъ, я намус амач а кубутдихъ. Ихътин хаинвал низ ван хъайиди я, вични ихътин каш гъатнавай береда?!

— А-ан...вун тарцикай я ман рахазвайди? — Мягътел хъайивилей зи мез заз са гужа-гуж табий жезвай.

— Тарцикай я, тарцикай!

— Ичин тарцикай?! — Зун гъеле жуван япарихъ агъазвачир.

— Ичер тегъизвайдакай ичин тар жедани?

— Де хъсан я, ваз завай вуч кІанзава? АтІана кІанзавани?

— ИкІ садлагъана атІун куъз я къван. Сифтедай а кІамашдик са мискъал къванни аматІа тІимил къван кичІерар кутан, кичІе тахъайтІа, атІана тада. Адахъ галаз къугъунар авун куъз я?

Хазаруладиз гъикІ кичІерар гудатІа, бадеди зун гъавурда туна, нажах зи къиливай эцигна, ам ракІарихъди фена.

— Ада зазяб гуда лагъана фикирзавани вуна? — пІузаррикай хъуърена зун.

— Эгер адахъ акъулдин са мискъал къванни аматІа, - лагъана бадеди, - яб гуда.

— Бес вун гъиниз я? — жузунна за.

— Ваъ, куън къвед къилди рахана кІанда. Вунни Хазарула, — хълагъна бадеди ракІарай ва зи вилерикай хкатна.

Зун къарагъна. Къуънел нажахни алаз чехирдин кІвалел — маранидал хкаж хъана ва чин чиниз ягъна зун Хазаруладин къаншарда акъвазна. Мижедив ацІанвай адан тІурар гъа гила-мад хъиткъин жез гъазур тир. «Яраб, — фикирна за, — рикІивайни тарциз инсандин ван къвезва жал?» Зи сивикай хъвер фена.

Ахпа за нажах чуъкъвена, вири къуваталди тарцин тандал хкажна къуна. Сад!

— Ягъдани, ягъдачни? — ван жедайвалхабаркъуна за. — АтІудани, атІудачни?..

Эхирни яргъалда фикирар авурдалай гуьгъуьниз за гъил элягъна ва акІ кІевиз рахаз эгечІна хъи, зи ван неинки са Хазаруладиз, гъакІни чехир аваз чилик квай кІевридин — еке гетІедин сивел эцигнавай къванцизни атана.

— Квахъна фий, — лагъана за — са йисуз акъваз хъийида. Эгер гъа чІавузни емишар тагъайтІа, ахпа за идаз ийидайди ийида. Дувулрилаь атІана гадарна!

Куьрелди, бадеди ая лагъай кар за галай-галайвал къилиз акъудна. Хазарулади вуч авуна? Ам са карни тахъанвайди хъиз, са къайгъуни авачиз акъвазнавай, ада зи гафар япалай авунвай, анжах вири чандалди ада экъечІзавай ракъинин нурава вичиз чим акъудиз кІанз хилер цавухъ чІугвазвай.

Зун мад хъуьрез гъазур тир, гила бадедал ваъ, анжах жувал. Тарцин кІаник гадарнавай кІанчІуна гъалчна нажах акІурна, зун элкъвена кІвализ хтана.

— Гъун, гъикІ хъана? — хабар къуна бадеди.

— «ГъикІ хъана»... Ажалдин фул ядайвал кичІерар гана. Акъазвачни ам зурзазвайвал? Язух! — жаваб гана за, баде Хазаруладиз килигуниз мажбур авуналди.

Инал зун ван ацалтна хъуърена — Хазарула рикІивайни вири чандалди зурзазвай!..

Рагъ экъечІдай патан гар къарагънавай.

Дагълариз тади квай камаралди гатфар хкаж жезвай. Губазауздин тамукайкилигнахъиз, гатфар, шеви руш хъиз, къецІил кІевривди чи гъаятдизни атана; булушкадин этег хкажна, ам таза къацу векъелайтІуз фена ва виридан къил элкъуърна — мал-къарадин, къушарин, векъер-къаларин. Уьмуьр, булах хъиз, ргаз эгечІна.

Гъа икІ бадеди мад сеферда зун

экв ахъа жедайла ахварай авудна ва
Хазарула къалурна:

– Килиг, бала чан!

Хазарула экуь-яру гинибашар
алаз зурбадаказ акъвазнавай,
адан парталрин хуру, зегъметар
чІугуна юргъун хъанвай къарийри
чпин хуруяр ахъайдавал, ачух
тир, вични хъуьрез акъвазнавай
ва амалдарвилелди чи патахъди
килигзавай.

– Гъун, за ваз вуч лагъанай! –
вичин гъалибвал гъисснавай бадеди.

– Вуна зун дели авун къетІнаваз
тахъуй? – хабар къуна за бадедивай,
мез галкІиз-галкІиз.

Цуьк ахъайна Хазарулади, вични
гъихътин цуьк!.. Къуд патахъай
къвез адал чІижер ацукъзавай,
кулар-кулар хъана! Хилерал
тІурари емишар къунвай – гъикъван
алатІа гъисабиз жедайвал тушир!
Ахпа абур, дигмиш жез, ацІузвай,
туькме жезвай, чебни гъикІ!
Хазарулади сагъ са йисан къене
бес жедай къван ичер гана – чазни,
чи къуншийризни, – абурукай
зурар ийидайбуру чигдиз тІуьна,
мурабаярни жемер ийидайбуру чпиз
кІандайвал авуна. Хазаруладин
ичер саралай ийидай къван маларин
рикІни ягъна жеди. Зи рикІеллама,
за гъар юкъуз Теофан Дугладзедин
кализ кІукІ алаз ацІурнавай зимбил
ичер тухудай.

– Бесрай, яда, зи кал секиндиз
тур! – хъел атанай садра Теофаназ,
за адан калин къайгъу чІугвазвай
саягъ акурла.

– Муьквара ада некІедин чкадал
ичерин компот гун мумкин я!

– На вуч авуна, я Хазарула? Вири
хуьруьн къил икІ элкъуьриз валай
гъикІ алакъна? – хабар къуна за
тарцивай къуьд алуькдай йикъара,
яргъи лашуналди лап кукІва амай
эхириджи, кихери кІуфар ягънавай
ич ахвуддайла.

– Емишдин тар яз хъайила, вични

ичинди, анжах гъа гъакІ авуна
кІанда! – жаваб ганай Хазарулади,
вичин къуьзуь жалгъайрив жикъ-
жикъ ийиз туналди.

И йис яргъалди чи рикІел
аламукъна: Хазарулади мад емишар
хганач. Гъикъван за адак кичІерар
кутунатІани, къурхуяр ганатІани,
минетар авунатІани, чІалал атанач!
Хазаруладин хазарулавиляй къур
акъатна.

Къве йис алатна, чна кІевридай
чехир къачузвайла, баде сифте
цавуз, ахпани Хазаруладиз килигна
ва, къил галталииз-галтадиз, заз, са
патан касдиз хъиз, лагъана:

– Къе жив къвада, чун, лагъайтІа,
кІарасар авачиз амукъна. – Адан
ванце са гъихътин ятІани наразивал
авай. – Чун михъиз мекъила чІагида.
Хазарула атІана кІанда.

– Са йисуз акъваз хъийин, баде
чан, ахпа атІуда, – минет авуна
за. – Къала кван за адаз садра мад
кичІерар хгун...

– Вунгъавурдагъат, ябала, имадан
эхир я. Зак, къуьзуь къаридик, са
куьнивай кичІе кутаз тежезмайвал,
гъадакни кичІ кутаз хъжезмайди
туш.

– Ваъ, – лагъана за, – завай жедач,
завай ам атІуз жедач!

– ГъикІ жедач! – цІай къуна
бадеди. – Аквар гъалда, ваз зун
рахунни кицІ элуькъун са гафар я!

Зун кІевиз акъвазиз лахъна:

– Ваъ, баде! Ваъ... Ам атІуз зи гъил
къведач.

– Вучиз? – Мягътел хъана баде.

– Я-а-а дишегъли, ам вун туширни
заз лагъайди: бес тарциз вири ван
жезва?!

– Хъана, хъана, чан бала, бес я.
Къуьзуь къиляй сивел текъведай
гаф жедани. Вунани япар куьрсна
гъа, чІалахъ хъана зи. Инсандиз
инсандин ван текъвезвайди –
тарциз къведани? Килиг, фронтда
инсанри чпи чеб рекъизва. За а

чІавуз зарафатнай, чан хтул, вун зи гафарихъ агъада лагъана за гъич фикирни авуначир.

– Ваъ, – гъавалат хъанвай зун, – завай жедач! Заз чиз, тарциз неинки ван къвезва, адаз акванни ийизва. Тамаш, ада чаз гъикІ далу гузватІа.

– Вай, вай!.. Заз ван жезвайбур вуч гафар я, зун биши хъанвайтІа хъсан тир хъи! – къил галтадиз-галтадиз рахана баде, шелар–хвалар авуна ва лап рикІивай капашдив вичин хъвехъ кутуна ягъна. – Э-э, вавай ни хабаркъазвайди я. Зави, кІамашдин, мефтІер чІурни авуна, ви дуванни за аквада. Гъей, я къуншияр! Я жемятар, инал ша, инал ша! И дили хъанвай гада вирида санал зунжурда тур! Гуж хъана заз, ам яргъалди яшамиш хъжедач! – Гила бадеди куъмекдиз ша лугъуз вири хуъруъз эверзавай.

– Гъей, Каландадзедин хендеда! Ваз а гададивай вуч кІанзава? Вуч патал на адан руъгъ Худадив вахгуз тади къачузва? – бадедин шел-хвалдиз жугъунрин арадавай рекъайтІуз са гъиниз ятІани физвай Анания Салуквадзеди жаваб гана, ада къил чи гъаят галайвал вегъена.

– ГъикІ вуч кІанзава, батоно* Анания! Де жува лагъ, къве йис вилик за зи хайи хтулдив емишар тегъизмай и Хазаруладик кичІеяр кутаз тунай. Гила за адаз тар атІутІ лугъузва, минетарзава. Идаз, лагъайтІа, атІуз кІанзавач. Чидани, вучиз ятІа? Бес, лугъуда, тарциз вири аквазва, вири ван къвезва... Хибри ихтилатар ийизва! – рикІивай лагъана бадеди ва мугъмандив яру, михъи «Одеса»* чехирдив ацІанвай истикІан вугана.

– Пакам хийирар ва Аллагъ ваз куъмек хъуй, калбатано* Дареджан, – бадедиз салам–дуъадин гафар лагъана, Анания Салуквадзеди ахътин иштагъдалди чехир хъвана хъи, зи сивиз цІаран яд атанай,

налугъуди зун жув чехирдив ацІанвай ахъа чІуридин* патав акъвазнавачир.

– Аквазва...ва ван къвезва? – хабар хкъуна Ананияди, вичин яру тав квай спелрилай гъил чІугуна хъиз.

– Неинки аквазва ва ван къвезва, азиз Анания! И неречІ акъван кими хъанва хъи, зун инанмишарзава: бес тар рахунни ийизва! – шикаятна бадеди. – Амма ина гададин тахсир авач. Адан мефтІер чІурайди зун я, тарагъаждин епина къилни за тун лазим я!

– Пакам къиляй гадади ви чехирдин тІеам акунваз тахъуй? – жузунна Анания Салуквадзеди. (КъатІама).

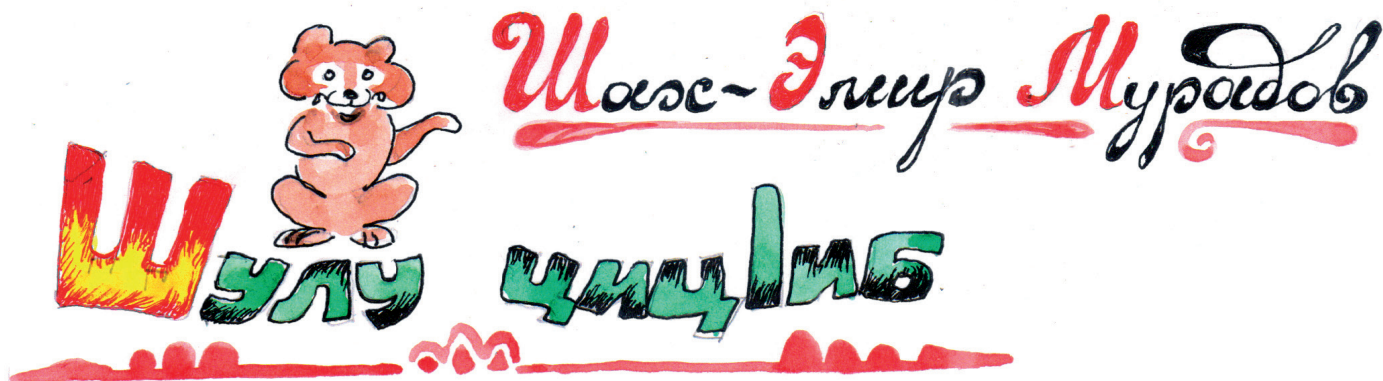
*Батоно – гуржийри, яшдиз чІехи итимдихъ галаз рахадайла, гъуърметдин лишан яз лугъудай гаф.

*«Одеса» – уъзуъмрин са сорт

*Калбатано – гуржийри, дишегълидихъ галаз рахадайла, гъуърметдин лишан яз лугъудай гаф.

*ЧІури – чехир хуън патал чилик кутадай еке гичин, зурба гетІе.

КъуртIуь вечрез туькIуьрна
Са къулай чка,
Эцигна гъил элкъуьрна
Са шумуд кака.

Тахтунавай лалудин
Дамахдиз килиг,
Ацукънавай кутуна
Какаяр кIаник.

Вахтар хъана экъечIна
Цицибар цIийи,
Гъатна вечрен гуьгъуьна
Цивцивар ийиз.

А цицибдин къекъуьнар
Патахъбур хъана,
Адан кIвачер, куьз ятIан,
Члахъбур хъана.

Цив ацIанвай тияндиз
Веьена бирдан,
Сирнавна гъа цицибди,
Тик къуна гардан.

Вечряй гъарай акъатна:
— Къуд-къуда, къуда!
ЭкъечI, за ви кукIушдиз
Яда кIуф-кIута!

Садра гъа и цицибдал
Хъуьрена са кIек:
— Шулу яни кIвачер ви,
Гудани куьмек?

— Ваъ, — лагъана цицибди, —
Вечрез куьмек це.
Ша, вирел фин, гъахъин чун,
Сирнав ийиз, це.

— Пагъ фидатIа фида ман,
Ку-куку-реку!
Патахъ, къецIи идав гвай
Дамахар аку!

Вире гъахъна, цицибди
Авуна къуьлер.
КIек акъвазна къерехдал,
Экъисна вилер.

Килигзавай и чIавуз
Хъвериз са гада.
Вечрек кака уьрдегдин
Кутунай гъада.

Домжасдуллагъ Салманов Къуьлуьн твар

Чил живедик акатайла,
Къуьлуьн цїрер хкатайла,
Еке жеда къуьлуьн кылер,
Веьена къуд патахъ хилер.

Инсанни, хва, я къуьлуьн цїр,
Эгера ваз хъайитІа чир,
Са тварцикай жеда агъзур,
Ийида, хва, кІатІар ацІур.

Сифтен-сифте кІанда келле,
Фикир-фагъум ая куьне.
Гъич садрани жемир гъалатІ,
АцІура, хва, а къуьлуьв кІатІ!

Вунни, зи хва, амуькдач тек,
Жеда вахъни диши-эркек.
Са хуьр ацІай жеда югъ-кІвал,
Хъижедач ял ядай мажал.

Сабур ая, къведа са вахт,
Ачух жеда, бала, ви бахт.
АцІайди хъиз къуьлуьв кІатІар,
Жеда хзан ваз са къадар.

Акъуд жуван келледай гум,
Ксай месик ийиз фагъум.
Жагъура рехъ жуваз мублагъ,
Инсанвилин квадармир ягъ!

Аялрым Ражумар

Тичче

— Диде, диде, чи данадиз сарар
чуьхуьдай щетка къачу.

— Данадин щетка куьз я, я бала?

— Чарасуз я, диде, накъ
данади чекмеяр михьдай щетка
жакъвазвай, адак хаталу азар
акатун мумкин я.

* * *

— Диде, чи Мурад инсафуз яз члехи
жезва.

— Ада вучна, зи руш?

— Мичек шупІна кьена.

— Ам инсафсузвал жезвани,
мичекри чун кІасзава эхир.

— Бес, я диде, лифтдини кІвалах
тийизвайла и 10 лагъай мертебадиз
са гуж-бала хкаж хъайи мичекди
япал вичин шуькІуь сесиналди мани
лугъузва лугъуз, ам яна рекъидани?
Лугъудай ман вичин манияр.

* * *

Ахварай аватай Мурад вилив гъуд
гуьцІиз шезва.

— Вуч хъана, я хва?

— Сенфиз зи дуст Цми вацІу
тухвана.

— Йифди ксанвайла ваз вуч чида, я
ваз а Цми тІвар алай дустни хъайиди
туш.

— Кар гъана ава ман, чан диде,
эхирни жуваз са цІийи дуст хъана
лугъуз шадвалзавай за сенфен йифди
ахварай; гъамни вацІу тухвана, я ам
вахъ галазни танишиз агакънач.

* * *

– Яда, Мурад, куъ кѣунши кѣеналда, адаз вуч хѣана, фагѣирдиз?

– Мичекди кѣасна ам, дуст кас.

– Яда, мичекди кѣасна лугѣуз рекѣидани, я кѣвал кѣени хѣайиди?

– Зи кѣунши симин пагѣливан тир, дуст кас, ам симинал кѣугѣвадай арада мичекди адаз кѣаст кѣуна, фена пагѣливандин вилиз сух хѣана.

* * *

– Мурад, ваз стхяяр авани?

– Авай, гила амач.

– Бес абур гѣиниз фена?

– Гила абурукай чи кѣуншияр хѣанва, чун абурун кѣвалериз мугѣманвилиз физва.

* * *

– Баде, ваз зоопарк акурди яни?

– Эхъ, чан, хтул, Магѣачкѣаладиз фѣйила, са шумуд сефер фенай, ана чаз кѣефесра авай север, маймунар акунай; чна абуруз адет яз яр-емиш, кѣенфетар гудай.

– Чан баде, ша чун зоопарк кѣугѣван. Зун кѣефесда авай северен шараг хѣурай, вуна заз кѣенфетар це.

* * *

– Я Мурад, диде кївале авани?
– Эхъ, хала, ада хъуьцуганрин
булушкаяр дегішарзава.

* * *

Ислен югъ тир. Класеда гысаб
тарс физвай.

– Накъ Саидни Жавид
тамам кьуд сятда тїамайрал
кьугьвана. Абурукай гьар сад
шумуд сятда кьугьвана? – хабар
кьуна гьамиша шад Сулеймат
муаллимди аялривай.

Зи хтул Тамума гьил хкажна.
Муаллимдини адаз жаваб гудай
ихтияр гана.

– Саидни Жавид гьар сад кьве
сятда кьугьвана.

Аялар вири хъуьрена.

Яраб абур вучиз хъуьренатїа?

* * *

— Летчик хьун патал секиндурумлу инсан хьана кIанда, — лагьана КIватIи-КIватIаша аялриз.

Гьа и гафар сиве амаз, адаз доскадал эверна.

— За кье тарс чирнавач, — гьа чкадилай жаваб гана КIватIи-КIватIаша. Муаллимди адаз кьвед яна. КIватIи-КIватIаша виридаз ван жедайвал жаваб гана:

— Аквазвани квез? Летчик жез кIан хьун гьикI ятIа? Зун гьич са кIусни секинсуз жезвач.

* * *

— Багъишламиша, ду-ст, амма вун зи чкадал ацукьнава?

— Им ви чка тирди вуна квелди тестикьарда?

— Ви шалвардалди дуст, вун зи морожнидал ацукьнава.

* * *

— Тадиз чи кIвализ ша, духтур, зи бадедиз пис хьанва?

— За меслят гайи зилийрини куьмек ганачни?

— Ваъ, валлагъ. Са гуж-баладалди са пуд за адав нез туна, мад сакIани рази жезвач.

Жез чидани?

Алациядин сирер

Япония чилин шардал
виридилайни гзаф залзалаяр
жезвай уьлкве я. Гъавиляй
анин алимри залзалайри гузвай
зиянар тIимиларун патал гзаф
къадар ахтармишунар кьиле
тухузва.

Алимри къатIайвал гъайванриз
ва балугъриз залзала жедайди
виликамаз хабар жезва. Тажуб кар
ам я хьи, бязи набататрини и рекъяй
инсанриз куьмек гузва.

Акациядин тарарал гуьзчивал
тухвай алимри абурун къилихар
ахтармишна лугъузва хьи, эгер
акациядин тарарал, абурун уюнрал
амал авуртIа, залзала жедай вахт
виликамаз чир хьун мумкин я,
инсанарни рикIел алачир хата-
баладикай хкечIиз агакъда.

Тіебиатдин "Барометрия"

Техника вилик фирдавай тіебиатдин михьивал тіимил жезвайди виридаз ашкара я. И карди инсаниятдик кьалабулук кутазва. Иллаки вири уьлквейрин алимри тіебиат хуьнин меселайрал ківалахзава. Тіебиатди вичини чаз куьмекчийр гузва. И жергеда сифтени сифте чепелукьарни чїижер ава. Чепелукьар гзаф авай чка чиркин чка жедач. Чїижерни гьакІ я. Эгер хатадай ягьалмиш хьана чїижери шаклу чкайрилай шире ківатлайтІа, адакай арадал атай виртни бегьемди жедач, адак хаталу затІарни акатун мумкин я.

Санлай кьачурла чїижер авай чкаяр, чїижери кул гузвай чкаяр михьи чкаяр жеда.

Къугъни пехъ

(Мезги жолкъдин къиса)

Са къугъ рекъизвай. Ам аквада пехърез. Къведа и пехъ къугъдин къилив ва лугъуда:

— Эй язух къугъ! Гзаф къарувална вуна и дуьньядал, жуван гуьзелвилелди тебиатдиз къуллугъна. Ви тариф акъат тавур чка чилел аламач: виринри вун машгъур я.

— Гъар садаз члехи гъуцра вичин пай ганва, — жаваб яз лагъана къугъди. — И дуьньядал къведай югъни гъадан гъиле ава, хъфидай югъни. Чаз гуьзелвал гунни, тагунни гъадалай аслу я.

— Вун гъахъ я, — лагъана пехъре, — амма заз вавай ийидай са тлалабун ава. Вун рази жедатла чидач заз.

— Лагъжувантлалабун. Рекъизвайдаз рази тежедай са шартлани авач.

— Заз вуна ви лувар гайитла, кланзавай.

— Къачу, ваз хъуй, — рази хъана къугъ.

Пехъ а къадар шад хъана хъи, ада гъасятда къугъдивай лувар къачуна, вичик кутуна, вичинбур са къерехдиз гадарна. Ахпа лув гана пехъре. Лув гана?! Вири къушар, адаз килигиз, хъуърез хъана.

– Им вуч я и цавай физвай абурсуз, кІалубсуз затІ? – лагъана абуру сада-садаз. – Циф хъана циф туш, къуш хъана къуш туш...

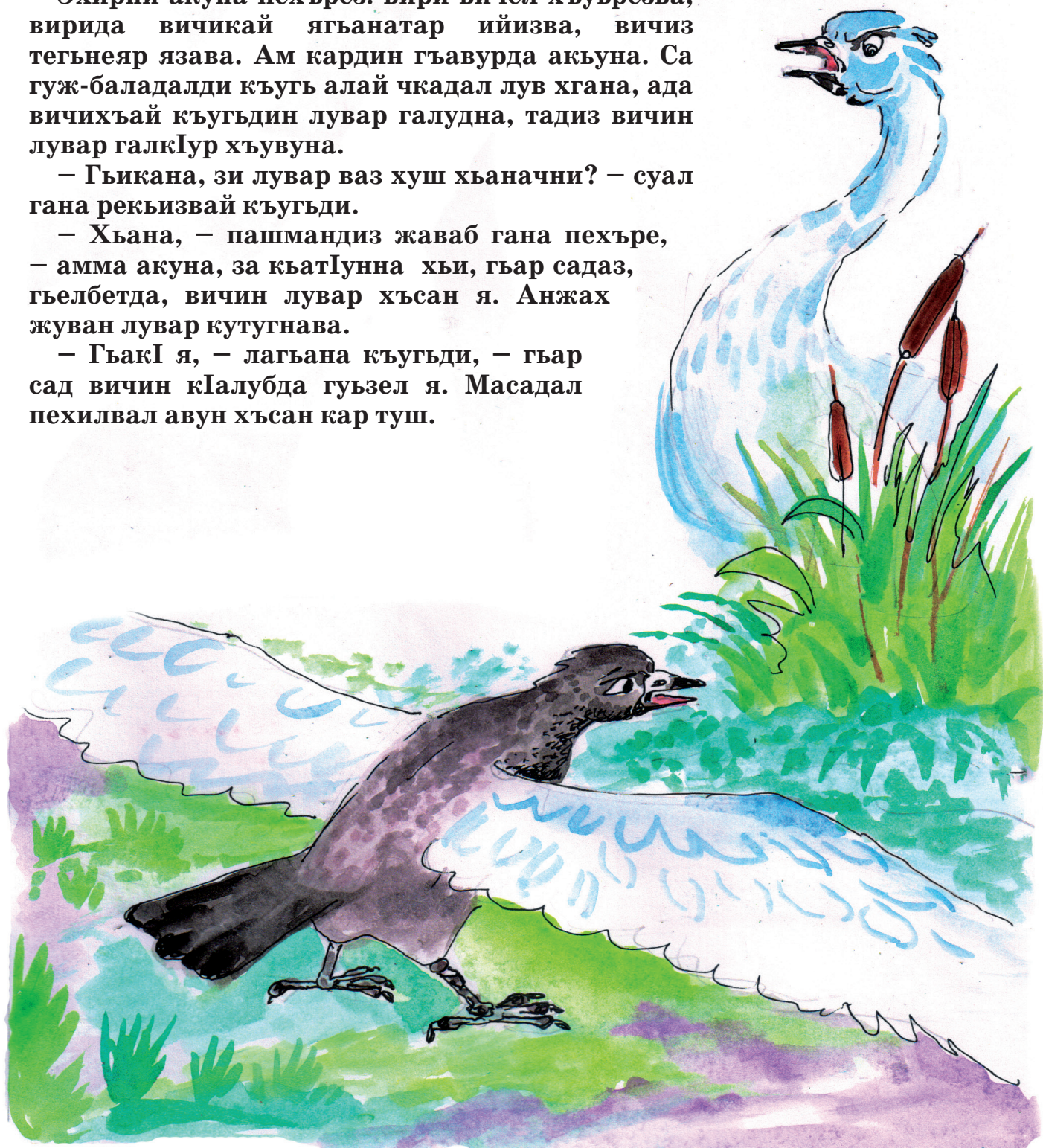
Цава, дугъриданни, кІватІи-кІватІар жезвай хътин са затІуни лув гузвай.

Эхирни акуна пехърез: вири вичел хъуърезва, вирида вичикай ягъанатар ийизва, вичиз тегънеяр язава. Ам кардин гъавурда акъуна. Са гуж-баладалди къугъ алай чкадал лув хгана, ада вичихъай къугъдин лувар галудна, тадиз вичин лувар галкІур хъууна.

– Гъикана, зи лувар ваз хуш хъаначни? – суал гана рекъизвай къугъди.

– Хъана, – пашмандиз жаваб гана пехъре, – амма акуна, за къатІунна хъи, гъар садаз, гъелбетда, вичин лувар хъсан я. Анжах жуван лувар кутугнава.

– ГъакІ я, – лагъана къугъди, – гъар сад вичин кІалубда гуъзел я. Масадал пехилвал авун хъсан кар туш.

Къене гъарфар авай афар,
Гъарфарикай жезва гафар.

Лацу чІурал чІулав къацар.

Пуд варз жеда хъуьтІуьхъ галаз
къуршахда,

Ахпа къведа цуьквер аваз
къужахда.

КІвалин булах, гъуьрмет хуьдай
яшарин,

Къуьнуьхъ жеда сусаринни
рушарин.

Югъди иесдиз авурбур къуллугъ,
Йифиз жедайбур рақІарин къулухъ.

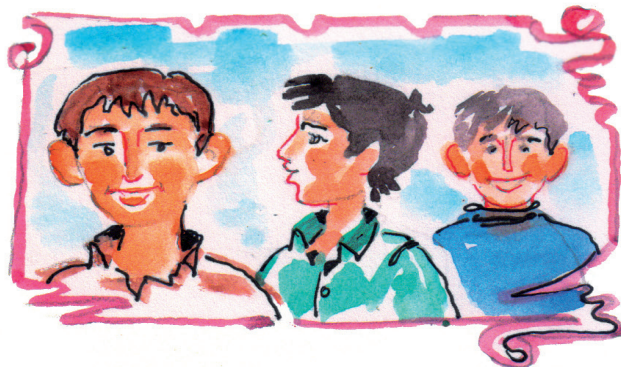
Лацу лечек алай чІавуз
Цилерикай зар жеда,
ЧІулав лечек алай чІавуз
Къирме жеда, хар жеда.

КІатІар ацІрай гваз къведайти
бегъерар,
Ам атайла артух жеда мехъерар

Шарагар я,
ЦицІибар туш какадин.
Шандакъчияр,
Чими къул чи пакадин.

Къукърум ягъиз,
Лугъумир я къарачи.
КІвале къл тваз
Рахадайди алачиз.

Къуѣдхверар я
Къулайдайбур чамарар,
Гъелекда вун
ДегишайтІа чкаяр.

Гарал къугъваз тІаратІар,
Гъекъедава къавалар.
Кавалравай къуѣзекар
Ацукънава къаварал.

**Главное управление МЧС России по Республике Дагестан
и АО «Газпром газораспределение Махачкала»
ПРЕДУПРЕЖДАЮТ!**

При запахе газа
ЗВОНИ 04!

**Чтобы включить
плиту, сначала зажги
спичку, только потом
открывай газ!**

**Не устанавливайте
и не ремонтируйте
газовые приборы
САМОСТОЯТЕЛЬНО!**

Не обогревайте
помещение
**ГАЗОВОЙ
ПЛИТОЙ!**

**Единый телефон доверия ГУ МЧС России по Республике Дагестан:
8 (8722) 39-99-99; www.05.mchs.gov.ru; @mchsdagestan**

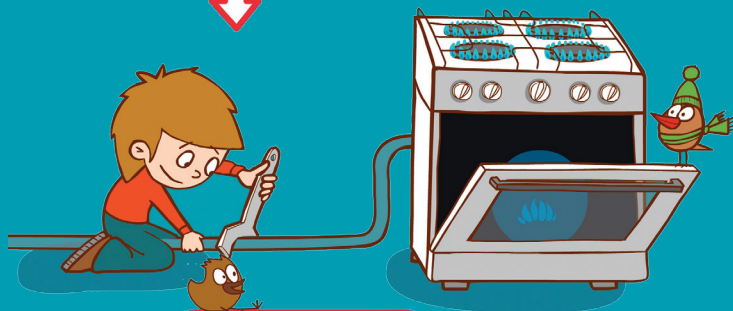
МЧС ПРЕДУПРЕЖДАЕТ: ОСТОРОЖНО ГАЗ!

При запахе
газа

Газовые приборы нельзя ремонтировать самостоятельно. Это должен делать только специалист. Его можно вызвать по телефону «04».

Газовую плиту нельзя использовать для обогрева помещения

Если в помещении пахнет газом, нельзя зажигать огонь и пользоваться электрическими приборами

Если пламя стало вместо синего оранжевым, начало дрожать и выделять копоть, газовым прибором пользоваться нельзя требуется ремонт

Баллоны с газом нельзя оставлять рядом с источником тепла

Соколёнок

ISSN 0206-7978

Кард

1/2018

январь - февраль

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель

Министерство печати и информации РД.

Регистрационный номер
ПИ №ТУ05-00348 от 01.12.2016 г.
выданный управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

Мурад Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Худ. редактор З. Даганов

Тех. редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталибов

Формат 60x84 ¹/₈.
Уч. изд. л. 3, 17.
Уч. печ. лист 3, 26.
Бумага офсетная.

Дата выхода в свет 12.03.2018г.
Тираж 515 экз.
Заказ №163.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала,
ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная